

RÖVID KÖZLEMÉNYEK

A halcsontfarkú réce (*Oxyura jamaicensis*) első hitelesített előfordulása Magyarországon

Az eredetileg észak-amerikai elterjedésű halcsontfarkú réce (*Oxyura jamaicensis*) az 1950-es évektől költ vadon is kontinensünkön. Először csak Nagy-Britanniában, majd 1965-től Nyugat-Európa több országában is megjelent költőfajként (Belgium, Franciaország, Spanyolország). Újabban az észak-afrikai Marokkóban is megfigyelték fészkelését. Rendszeresen felbukkan Izlandon, Németországban, Norvégiában, Dániában, Svájcban és Svédországban is. A sokkal ritkább keleti előfordulások közül érdemes megemlíteni, hogy nem sokkal a mi megfigyelésünk előtt Ausztriában is előkerült egy tojó példány (1997. január 19. – február 16.). Az utóbbi öt évben feltűnően nőtt a megfigyelések száma: ma már – a két faj keresztözödése révén – a kékcőrű réce (*O. leucocephala*) spanyolországi állományát is veszélyezteti (ráadásul 1998 májusában már Törökországban is láttak egy hibrid egyedet). Mivel terjeszkedő fajról van szó, előbb vagy utóbb lehetett arra számítani, hogy hazánkba is ellátogat.

1997. március 2-án a Hortobágyi-halastó tavain végeztünk megfigyeléseket. A madarat a törendszer feltöltött 1-es taván vettük észre barátrécék (*Aythya ferina*) csapatában. Az időjárási viszonyok kedvezőek voltak; a megfigyelés részben a reggeli órákban 8–9.30-ig, részben délután 15–16.30-ig történt. Első benyomásra legfeltűnőbb a barátrécénél kisebb termet, az egyszínű barnásvörös test, vastag sötét sapka, a fehér pofafolt és a kék színű csőr volt. Méretben a barátrécénél feltűnően kisebbnek látszott, részben jóval apróbb teste, részben többnyire behúzva tartott nyaka miatt. Csőre feltűnő égszínké volt, a tövénél nem vastagodott meg. A fej alakja kissé kúpos, két oldalt a messziről is feltűnő fehér foltokkal. Ezen foltok alakja leginkább egy tojó kis bukóéhoz (*Mergus albellus*) hasonlított, nem ért túl a szem vonalán és nem terjedt rá a homlokra, azaz a két folt nem olvadt egybe. A homlok, a fejtető – le egészen a szemig – és a tarkó fekete volt. E sötét szín fokozatosan a begyre is áterjedt. A test különösebb minta nélküli, egyszínű vörösesbarna volt. A farka a kékcőrűéhoz hasonló alakú és állású volt, színe sötétbarna, az alsó farkfedőkön fehér folt.

Többnyire a récecsapat szélén, néha azoktól kissé eltávolodva, vagy a csapatba vegyülve láttuk. A farkát néha a kékcőrű récéhez hasonlóan feltartotta. Többször agresszíven viselkedett a barátrécékkel szemben. Repülni nem nagyon szeretett, többnyire utolsónak kapott szárnyra, ha a csapat felszállt. Reptében jellegzetes képet mutatott: apró temet, nagy fej, hosszú hegyes farok, kicsinek ható szárnyak és gyors szárnycsapás jellemezte. A fentiekből kitűnik, hogy öreg, hím madárral volt dolgunk.

A récét aznap *Mónus Ferenc* és *Kardos Gábor* is látta, de sem az előző napi megfigyelés alkalmával, sem a másnapi céltudatos keresés alatt nem került elő. Az *MME NB* az adatot *C* kategóriában hitelesítette (azaz olyan faj hazai előfordulásaként, mely eredetileg az ember közvetítésével alakított ki önmagát fenntartani képes európai állományt).

Zöld Barna Mihály & Emri Tamás

Két pusztai sas (*Aquila nipalensis*) együttes megfigyelése a Vásárhelyi-pusztán

A Vásárhelyi-pusztá középső részén, Székkutas község határában a Ficséri-pusztán 1996. június 26-án a délutáni órákban két szubadult pusztai sast figyeltünk meg. A fedett égbolt és az időnként szemerkélő eső ellenére jó látási viszonyok mellett madarásztunk.

A jelzett napon, terepbejárás során 100 méter távolságból először egy nagy testű, világos ragadozómadarat vettünk észre egy pár napja kaszált gyepek középső, bekerített részén, az egyik karámoszlopon. Szokatlanul bizalmas, sas méretű, egyszínű világos fahéjbarna ragadozómadár volt. A kerítés oszlopsorával párhuzamos dűlőúton gépkocsival megközelítettük 25-30 méterre. Percekig szemlélhettük, félelmet nem mutatott. Még közelebb hajtván hozzá azonban előbb átült a dűlőút ellenkező oldalán lévő feltárcsázott ugarra, majd visszaereszkedett a karám egyik távolabbi oszlopára egy másik teljesen hasonló méretű és színezetű pusztai sas mellé. Nyugodt magatartásukat kihasználva gépkocsival ismét rájuk közelítettünk, de 50 méter távolságból az először észrevett madár elrepült a bekerített gyepek ellenkező oldalára, ahol ismét oszlopra ült. A második madarat azonban 20, végül 18 méterre sikerült megközelíteni. Nyugodtan távcsövezhettük az autóból, csak akkor kapott szárnyra, amikor félig a kocsiból kiszállva próbáltam felröptetni, ugyanis szárnyának alsó oldalát is meg akartuk vizsgálni. Ez a madár is átrepült a gyepek másik oldalára, és az egyik karámoszlopra ült fel.

A két sast egy közelben tartózkodó kígyászölyvvel összehasonlítva, azzal méretben megegyezőnek találtuk, csak a sasoknak kisebb fejük és hosszabb farkuk volt. Tollazatukat a következők jellemezték: a fej, a nyak, a begy, a has és a hát felső része egyszínű fakó fahéjbarna. A hát alsó része sötétebb, míg a szárnyfedők világosabbak, mint a test tollai. Messziről (kb. 50 méter) feltűnt a tarkó sárgás színe. Mindkét madár hátközepén vedlett folt van. A szárny nagyfedői sötétbarnák, világos szegéssel, karevezőik szintén sötétbarnák, világosabb keresztcsikozással, kézevezők fekete-szürkésbarnák hasonlóan a farkhoz. Egészen közelről érzékelhető csak a karevezők és a farktollak világos szegése. Felreptetése után vált láthatóvá a farcsik és a kézevezők tövének fehér színe, ez utóbbi még nagy távolságból is kivehető. Az alsó szárnyfedők a felsőkhöz hasonló színűek, de rajtuk keskeny, szaggatott, fehér csik húzódik, ami távolabbról már nem észrevehető. Az alsó farkfedők világos piszkossárgák. A csőr és a karom fekete, a viaszhártya és a lábak sárgák.

Gyűrűt nem viseltek és tollazatuk sem volt megfestve, azaz biztosan nem a hasonló időpontban a Hortobágyon visszavándorított, jelölt pusztai sasok voltak. Hangjukat nem hallottuk.

A két madárról a megfigyelés alatt *Baranyai Antal* összesen 28 színes negatív felvételt készített. Ezek közül három kép megjelent a *Tűzok* című folyóiratban (*Tűzok* 1, p. 137: 105–106. kép; *Tűzok* 3, p. 46: 33. kép).

A megfigyelés helyszíne egy kb. 200 hektáros ecsetpázsitos kaszáló volt, amit elszórtan néhány magányos fa és egy kisebb erdősáv, valamint sorokba rendezve óriás szénabálák tagoltak. A kaszálót legelők határolták, egyik oldalán pedig kukoricatábla ékelődött bele. Széles környéken ekkor még csak ezen a pusztarészen kaszáltak és a környékbeli gabonátáblák is lábön álltak. Valószínűleg ennek volt köszönhető, hogy gazdag madárvilág összpontosult erre a frissen kaszált gyepre. A két pusztai sason kívül még a kaszálón

tartózkodott 1 bakcsó (*Nycticorax nycticorax*), 5 szürke gém (*Ardea cinerea*), 3 fekete gólya (*Ciconia nigra*) 2 fehér gólya (*Ciconia ciconia*), 2 kígyászölyv (*Circaetus gallicus*), 3 barna rétihéja (*Circus aeruginosus*), 3 egerészölyv (*Buteo buteo*), 20 vörös vércse (*Falco tinnunculus*), 5 kék vércse (*Falco vespertinus*), 4 fogoly (*Perdix perdix*), 1 fácán (*Phasianus colchicus*), 60 bibic (*Vanellus vanellus*), 3 sárgalábú sirály (*Larus cachinnans*) és 250 seregély (*Sturnus vulgaris*).

Július 6-án *Forgách Balázssal* és *Tóth Imrével* az előző helyszíntől 4 km-re északkeletre ismét láttuk a két szorosán összetartó, feltermikelő pusztai sast. A nagy távolság – 500 méter – ellenére feltűnő volt a széles szárny és farok, valamint a világosbarna testtollak és a sötét evezők éles kontrasztja. A sasok feltehetően még közel három hétig a pusztán maradtak, ugyanis július 27-én *Gyöngyösi Tibor* hivatásos vadász a puszta déli oldalán – kb. 6 kilométerre az előző ponttól – régi tanyatelek akácfáján két igen világos színezetű, ölyvnel lényegesen nagyobb ragadozó madarat látott, amelyek szokatlanul közelre bevárták.

Adatunkat a *Nomenclator Bizottság* a pusztai sas 10. hazai megfigyeléseként hitelesítette (*MME Nomenclator Bizottság, 1998*).

Irodalom

MME Nomenclator Bizottság (1998): Az MME Nomenclator Bizottság 1996. évi jelentése a Magyarországon ritka madárfajok előfordulásáról. *Túzok* 3(2), p. 41–52.

Kotymán László & Baranyai Antal

Adatok a kerecsensólyom (*Falco cherrug*) Mallophaga-fertőzöttségéhez

A kerecsensólyom tolltetű fertőzöttségéről rendkívül kevés adattal rendelkezünk. Jelen vizsgálati eredmények megerősítik a fajra vonatkozó eddigi hazai adatokat (*Rékási, 1987*) és rávilágítanak egy, a parazitológiában figyelemre méltó jelenségre, az ún. „dezertőrök” által okozott gyűjtési tévedésekre.

A vizsgálatokat a *Hortobágyi Nemzeti Park Góréstanyai Madárrepatriáló Telepén* végeztem. 1998. április 23-án egy talpfekélyes hím kerecsensólyom állatorvosi kezelése során *Colpocephalum zebrae* egy példányát gyűjtöttem a sólyom szárnybéléséről. Ez a tetűfaj a fehér gólya (*Ciconia ciconia*) jellemző parazitája, s a korábban kezelt gólyáról a műtőasztal „közvetítésével” került a sólyomra. Bár ez esetben egyértelműen azonosítható eredete, a hasonló esetek sokszor bizonytalanná teszik a gyűjtési eredményeket. Hasonló esetre egymástól nagyobb távolságban, pl. szomszédos volierekben elhelyezett, eltérő fajú madarak között, sőt szállításuk során is számítani kell!

1998. július 16-án két, áramütés miatt a telepre került fiatal tojó vizsgálatokor mindkettőről a *Degeeriella rufa* nevű faj kifejlett példányait gyűjtöttem, és ezt a fajt azonosítottam egy, *Kiss Róbert* által július 9-én talált, szintén áramütést szenvedett, idei fiatal tojóról gyűjtött anyagból. (A fent említett *Degeeriella*-faj azonos a *Rékási* által *D.*

quadraticollis néven megnevezett, a sólymokon általában előforduló fajjal.)

Irodalom

Rékási J. (1987): Adatok a kerecsensólyom (*Falco cherrug*) és a daru (*Grus grus*) tolltetű- (Mallophaga) fertőzöttségéhez. *Aquila* **93–94**, p. 309.

Solt Szabolcs

Törpevízicsibe (*Porzana pusilla*) előfordulása Somogyfajsznál

A törpevízicsibe ritkább fészkelő madaraink közé tartozik. Fészkelése mindössze a Fejér megyei Sárréten és a Hortobágyon, illetve alkalmanként a Kiskunságban bizonyított (Kovács, 1998). A becült hazai állomány nagyság 30-50 pár (Magyar et al., 1998). Tudomásunk szerint idáig Somogy megyéből nem került elő a faj. 1999. június 29-én Tömösváry Tibor az éjszakai órákban 2 példányt hallott a somogyfajszai mocsárnál. Július 1-jén ugyanitt Tömösváry T., Fenyősi L. és Horváth Z. észlelt 3 törpe vízicsibét, illetve 2 kis vízicsibét (*Porzana parva*). Július 5-én újra hallották a madarakat (Tömösváry T., K. Roth és Visszló L.), ekkor 4 hím szólt. A mocsár növényzetét elsősorban gyékény, tavi káka és zombékoló sások alkotják, kiterjedése 5-6 ha-nyi. Az 1995-ben végzett élőhely-rekonstrukciós munkák következményeként a korábban száraz és gyomos terület helyén kialakuló mocsárban többek között kis vöcsök (*Tachybaptus ruficollis*), tőkés réce (*Anas platyrhynchos*), bőjtű réce (*Anas querquedula*), cigányréce (*Aythya nyroca*), szárcsa (*Fulica atra*), vízityúk (*Gallinula chloropus*), kis vízicsibe (*Porzana parva*) és guvat (*Rallus aquaticus*) fészkel. Megfigyelésünk a törpevízicsibe fészkelését is valószínűsíti.

Irodalom

Kovács G. (1998): Törpe vízicsibe. In: Haraszthy L. (szerk.): Magyarország madarai. Mezőgazda Kiadó, Budapest, 441 p.

Magyar G., Hadarics T., Waliczky Z., Schmidt A., Nagy T. & Bankovics A. (1998): Nomenclator avium Hungariae. Magyarország madarainak névjegyzéke. Madártani Intézet, Budapest, 202 p.

Tömösváry Tibor, Fenyősi László & Horváth Zoltán

A csíkosfejű nádiposzáta (*Acrocephalus paludicola*) fészkelőhelyeinek változása és állományának alakulása a Hortobágyon 1999-ben

Az a rendkívüli mértékű belvízviisszatartó véstározó árasztás, amely 1999 tavaszán a Hortobágy déli részén lezajlott, számos élőhely növényzetét és fészkelési viszonyait megváltoztatta. Erről részletes beszámoló is készült (Kovács, 2000), de szükségesnek tűnik a fokozottan védett és hazánkban egyedül csak a Hortobágyon fészkelő csíkosfejű nádiposztáról egy külön felmérés közreadása. Annál is inkább, mert a korábban ismert költőhelyeinek 80-90%-a olyan mély vízborítás alá került, hogy ott 1999-ben nem tudott megtelepedni. Aggasztónak látszott a hortobágyi állomány helyzete, mindaddig, amíg az el nem öntött közelebbi és távolabbi pusztákon meg nem találtuk az új fészkelőhelyeket. A május elejétől július végéig tartó keresés és állományfelmérés során azt állapítottuk meg, hogy a madár 1998-as – rekord nagyságú – létszáma (637 éneklő hím) gyakorlatilag az idén sem csökkent.

Nagyon érdekesnek tűnt, amikor a lassan apadó víztől lassanként megszabaduló zombékosokba (bombatér, Kunmadarasi-pusztta) a nyár közepe után, második költésre elkezdtek visszaszivárogni. Ez is felveti a további, 2000-től végzendő vizsgálatok szükségességét arra vonatkozóan, hogy milyen ütemben foglalják majd vissza a Kunkápolnási-mocsár körüli korábbi költőhelyeiket. Legalább ennyire érdekes lesz az is, hogy megmaradnak-e az 1999-ben birtokba vett új fészkelőhelyeken és ha igen, lesz-e állománygyarapodás, vagy további terjeszkedés? Az alábbiakban az 1999-ben felmért hortobágyi állományadatokat közöljük, kihangsúlyozva az új helyeket, amelyek eddig az évig még nem voltak ismertek, így nem szerepeltek a csíkosfejű nádiposztáról publikált legutóbbi összefoglalókban (Kovács, 1994; Kovács & Végvári, 1999).

Angyalháza: 1989-es első felbukkanása a Szoboszlói-Nagyvér északi részén volt, de ezután 9 évig nem költött. Idei megjelenése csupa új helyen történt.

Borzás: Ezen a pusztán 1982-ben jelent meg először, kezdetben csak a Kunkápolnási-mocsár keleti oldalán: Zádor-lapos, Nagy-Téjfeles, majd a távolabbi Sósút-telken és a Kókonyán. A bombázótéren, melynek nagyobb része szintén Borzason terül el, 1995-től költ. 1999-ben a régi borzasi költőhelyeinek csaknem mindegyikén jelen volt, de meglepően nagy számban jelent meg új helyeken is: Bökönyi-, Cseke-, és Eperjeshalmi-földek, Égett-halom környéke. Ha a mennyiségi adatokat összeadjuk, látható, hogy Borzason összpontosult az állomány több mint 80%-a!

Ecsezug: A karcagi területen 1986-ban költött először, a pusztta északi, a nemzeti park határán belüli részén (Kovács, 1994). 1999-ben ez a térség igen mély víz alá került, így a madár a déli, száraz részeken lelt új helyet.

Kunmadarasi-pusztta: A Kunkápolnási-mocsár nyúlványai közti legismertebb és legnépesebb költőhelyeit a mély víz miatt teljesen elhagyta. Néhány peremterületi apadó mocsárrét szélén csak július elején szólaltak meg, a második költés időszakában.

Nagyiváni-pusztta: A terület déli részén, vagyis a Kunkápolnási-mocsárba ékelődő helyeken nem volt költés. Az 1991 óta ismert északabbi költőhelyen, a Labodáson és a Rossz-érben viszont meglepően hamar, már április 28-án megszólaltak. A Mérges-érben és a

Kismező peremén csak júliusban mutatkoztak először. Új hely a Bogárczó-fertő. A nagyiváni területeken ebben az évben rendkívül sokáig tartott az éneklési aktivitás: augusztus 2-án szóltak utoljára (más években július 20. táján hallgatnak el legkésőbb).

Ökörföld: 1992 óta ismert az itteni fészkelése (Kovács, 1994).

Pentezug: Ezen a pusztán még nem volt költési adat, bár igen sok alkalmas rét található

Terület neve	Élőhely típusa	Éneklő hímek
1. Angyalháza		
1.1 Szalonnás-lapos	<i>Alopecuretum</i> rét	9
1.2 Tárkány-ér északi oldala	<i>Alopecuretum</i> rét	1
1.3 Tárkány-ér déli oldala	<i>Agrosti-Alopecuretum</i> rét	4
2. Borzas		
2.1 Bombatér	<i>Alopecuretum</i> ; <i>Beckmannietum</i> zombékosok <i>Agropyron repens</i> homogén állományok	190-200
2.2 Bökönyi-oldal	<i>Alopecuretum</i> , <i>Aster sedifolius</i>	10-12
2.3 Cseke-föld, Eperjeshalmi-földek	egykori szántók 1985 óta elfüvesedett, több száz ha-os parlagjai, főleg <i>Alopecurus</i> , <i>Agropyron</i>	120
2.4 Égett-halom környéke	<i>Alopecuretum</i> , <i>Aster sedifolius</i>	25
2.5 Kis-Téjfeles	<i>Beckmannietum</i> , <i>Alopecuretum</i>	8-10
2.6 Nagy-Téjfeles	<i>Beckmannietum</i> zombékos	20-25
2.7 Sós-kút-telek	<i>Alopecuretum</i> , <i>Aster sedifolius</i>	40-45
2.8 Zádor-lapos északi oldalának nagy rétzónája	<i>Alopecuretum</i>	70
3. Ecsezug		
3.1 Ecsezug déli, nem védett része	<i>Agrosti-Alopecuretum</i>	70
4. Kunmadarasi-pusztá		
4.1 Kis-forrás-fenék	<i>Beckmannietum</i>	8-10
4.2 Köves-fertő	<i>Alopecuretum</i> , <i>Beckmannietum</i>	2-3
4.3 Sós-fertő	<i>Alopecuretum</i> , <i>Beckmannietum</i>	3
5. Nagyiváni-pusztá		
5.1 Bogárczó-fertő	<i>Agrosti-Alopecuretum</i>	2
5.2 Kismező	<i>Alopecuretum</i> rét	5
5.3 Labodás	<i>Alopecuretum</i> , <i>Beckmannietum</i> zombékosok	12
5.4 Rossz-ér	<i>Beckmannietum</i>	8
5.5 Mérges-ér	<i>Beckmannietum</i>	3-4
6. Ökörföld		
6.1 Kis-Borsós-rét	<i>Alopecuretum</i>	8
7. Pentezug		
7.1 Középső-lapos	<i>Juncus conglomeratus</i> zombékos	4
7.2 A keleti oldal névtelen zombékosainak egyike	<i>Alopecuretum</i>	2
7.3 Névtelen zombékos a Hortobágy folyó mentén	<i>Alopecuretum</i>	1
7.4 Szásztelektől D-re, szikes-lapos	<i>Alopecuretum</i>	1
8. Szelenécs		
8.1 Nagygáz-ér	<i>Agrosti-Alopecuretum</i>	6
9. Zám		
9.1 Kenderhátó-fok	<i>Beckmannietum</i>	4-5
9.2 Kondás-fertő	<i>Beckmannietum</i> , <i>Alopecuretum</i>	2-3
9.3 Halas-fárok és környéke	<i>Alopecuretum</i>	8
Összesen – Total		646-676

rajta. A kaszálás alól 1998-ban kivonták, így itt várható leginkább egy nagyobb terjeszkedés.

Szelencsés: E védett nádudvari pusztán eddig még soha nem észlelték költési időben.

Zám: 1982-ben tűnt fel először ezen a pusztán, a Kenderhátó-fok zombékosában (Kovács, 1982). 1999-es további megtelepedései új helyeken történtek.

Az éneklő hímek száma a fentiek szerint összesen: 646-676.

A megfigyelésekben és a számlálásban részt vett *Budai Mihály, Bugán Zoltán, Horváth Róbert, Kapocsi István, Kovács Gergely* és *Pásti Csaba*, akiknek köszönetünket fejezzük ki.

Irodalom

Kovács G. (1982): A csikosfejű nádiposzáta (*Acrocephalus paludicola*) terjeszkedése a Hortobágyon. *Mad.Táj.* 1982. (4.), p. 277–280.

Kovács G. (1994): A csikosfejű nádiposzáta (*Acrocephalus paludicola*) állomány-gyarapodása és terjeszkedése a Hortobágyon az 1977–1994 közötti időszakban. *Aquila* 101, p. 133–143.

Kovács G. (2000): Az 1999-es vészártározó árasztás hatása a Hortobágy déli pusztáinak madárvilágára. *Aquila*. 105–106, p. 143–156.

Kovács, G. & Végvári. Zs. (1999): Population size and habitat of the Aquatic Warbler *Acrocephalus paludicola* in Hungary. *Die Vogelwelt* 120, p. 121–125.

Dr. Kovács Gábor – Konyhás Sándor – Végvári Zsolt

Adatok a töviszúró gébics (*Lanius collurio*) költésbiológiájához

Jelen közleményünkben a töviszúró gébics 1992–96 között Borsod-Abaúj-Zemplén megyében gyűjtött újabb költésbiológiai adatait szeretnénk kivonatossan közreadni. Ezek a vizsgálatok az 1987-ben elkezdett és 1992-ig publikált (*Vizslán & Vizslán, 1992*), gébicsvizsgálatok folytatásaként történtek. A fent jelzett időszak alatt a faj 196 fészket találtuk meg, és ezek adatait dolgoztuk fel.

A fészkeket eddig 21 féle növényen találtuk meg, ebből a két leggyakoribb: a vadrózsa (*Rosa canina*) 104 esetben (53%) és a kökény (*Prunus spinosa*) 38 esetben (19%). Mint látszik, a fészkek közel háromnegyed rész ezekre a növényekre épült.

A fészkek földtől mért magassága a következőképpen alakult (196 eset alapján): 1 méter alatti 63 esetben (32%), 1 és 2 méter között 113 esetben (58%), 2 méter felett 20 esetben (10%). Az átlag magasság 1,3 m volt (196 eset alapján), a két szélsőséges esetben 0,25 és 4,5 m magasan helyezkedett el a fészkek.

A tojások száma fészkaljanként (139 eset alapján): 7 tojásos: 10 esetben (7%); 6 tojásos: 60 esetben (43%); 5 tojásos: 56 esetben (40,5%); 4 tojásos: 13 esetben (9,5%).

A fenti adatok minden esetben az első költések adatait takarják. A pótköltések

fészekalj nagysága 3 és 5 tojás között váltakozott. Egy esetben (1995. június 20-án) hat tojásos pótköltést találtunk, az első fészekalj fiókás állapotban ment tönkre.

A vizsgálat öt éve során továbbra sem találtunk másodköltést, a Horváth (1958) által leírt időszakban csak pótköltéseket figyeltünk meg. Ez utóbbiak számát tekintve csak néhányszor találtunk olyan párokat, amelyek kétszer próbálkoztak pótköltéssel.

Ha a lerakott tojások számához viszonyítjuk a kirepült fiókák számát, sajnos általában 50-70%-os pusztulásról beszélhetünk. Kivétel a vizsgált időszakban 1993-ban volt, amikor csak körülbelül 33%-os pusztulást figyeltünk meg.

A költések kezdete páronként nagyon változó. A legkorábbi fészken ülő tojót május 8-án találtuk, a fészekalj nagyságát nem ellenőriztük a zavarás elkerülése érdekében. A legkésőbbi első költés kezdetét pedig június 15–20. között találtuk.

Megfigyeléseink alatt egy olyan következtetést is sikerült levonni azoknál a másodéves tojóknál, ahol ismert volt a madár kelési ideje, miszerint általában ahhoz a fészekaljéhoz hasonló időszakban kezdték meg költésüket, amelyből eredetileg származtak. Ez főleg a korán kelt madarak esetében volt jól megfigyelhető.

Irodalom

- Horváth L. (1958): Laniidae – Gébicsfélék. In: Székessy, V. (ed.): Magyarország Állatvilága XXI. Aves – Madarak. Akadémiai Kiadó, Budapest, p. 89–93.
- Vizslán T. & Vizslán T-né (1992): Megfigyelések a töviszűrő gébics (*Lanius collurio*) életéből. *Calandrella*, 6(1), p. 39–48.

Vizslán Tibor & Pingitzer Beáta

SHORT COMMUNICATIONS

First record of Ruddy Duck (*Oxyura jamaicensis*) in Hungary

The Ruddy Duck, distributed originally in North America, has started to breed in a population established from escaped birds in the 1950s in Europe. First it appeared in Great Britain, but from 1965 on it has established a population in a number of countries in Western Europe (Belgium, France, Spain). Its breeding has been recorded recently in Morocco. Vagrants regularly show up on Iceland, Germany, Norway, Denmark, Switzerland and Sweden, most of which obviously refer to individuals originating from the European stock. A female was recorded in Austria shortly before the Hungarian record (January 19 – February 16, 1997).

The number of records significantly increased in the past five years: the Spanish population of White-headed Ducks became even endangered by hybridisation with this invader species. In May 1998 a hybrid was reported also from Turkey. It was expected that this species would show up in Hungary sooner or later.

We were studying the birds of Hortobágy fishponds on March 2, 1997 when we spotted a Ruddy Duck with our telescope in a flock of Pochards (*Aythya ferina*) on Pond I. The weather conditions were favourable for observation, which took place between 8–9.30 and between 15–16.30.

It was obvious for the first sight that the observed individual had a smaller size when compared to Pochards, and had a reddish brown body, thick dark cap, white malar spot and blue bill. The more compact appearance came from the smaller body and the predominantly pulled-in neck. The bill was bright sky blue and it had no blob at the base. The head shape was somewhat conical and white spots were visible on both sides even from a long distance. The spots were similar to those of female Smews (*Mergus albellus*), it did not reach above the eyeline in the front, i.e. they did not meet with each other. Front, crown down to the eyes and the nape were black. This dark colouration gradually reached the throat. Body was plain rufous brown. The tail had a similar shape to that of White-headed Duck, it was dark brown and the undertail-coverts had a white spot.

The bird was seen predominantly at the edge of the flock, although it separated from it or mixed into the flock sometimes. It raised its tail sometimes similarly to White-tailed Ducks. It often behaved aggressively with the Pochards. It took off only when the whole flock was already flying. In flight it showed a typical shape characterised by: small size, large head, long and pointed tail, small wings and fast wing beats. Based on the observed features it was identified an adult male.

Ferenc Mónus and *Gábor Kardos* also saw the bird on the same day, but observers visiting the pond system on the previous or the following day failed to see the duck. The record was accepted in category C (birds originating from an established population of introduced species in Europe) by the *MME NB*.

Barna Mihály Zöld & Tamás Emri

Observation of two Steppe Eagles (*Aquila nipalensis*) on Vásárhelyi-pusztta (Southern Hungary)

In the afternoon of June 26, 1996 we observed two subadult Steppe Eagles on Ficséri-pusztta (central part of Vásárhelyi-pusztta) in the vicinity of the village Székkutas. Light conditions were favourable for observations despite the cloudy weather and scattering rain.

We spotted first a large pale raptor from a distance of one hundred meters as it was sitting on a range pole in the fenced part of a recently harvested hayfield. The reasonably tame and uniformly pale cinnamon brown raptor showed the size of an eagle. We approached the bird to 25-30 m by car on the dirt road going along the fence line. The bird showed no signs of alert so we could watch it for several minutes. While trying to get even closer to the bird it took off and landed first on the ploughed land on the opposite side of the road than returned to a fence pole of the range further down the road next to another eagle of similar colour and size. Trying to take advantage of their tame behaviour we attempted to get closer by our vehicle but the first bird flew off from a distance of 50 m to the far side of the grassland to another pole. We managed to approach the second bird, however, first to 20, finally to 18 m. We were watching the bird for several minutes before it finally took off when one of us got out of the car. This individual flew to the other side of the grassland to a fence pole.

When comparing the sizes of the two eagles to that of a Short-toed Eagle their sizes matched only the Steppe Eagles had smaller heads and longer tails. Their plumage was characterised by the following features: the head, neck, breast, stomach and upper part of the back was uniform pale cinnamon brown. The lower region of the back was darker, while the wing coverts were paler than the body feathers. The yellowish colour of the nape was clearly visible from a distance of 50 metres. There was a moulted spot on the back of both birds. The greater coverts of the wing were dark brown with pale edges, the secondaries were similarly dark brown with paler barring across, primaries were blackish brown similarly to the tail. The pale fringes of the secondaries and the rectrices were visible only from a short distance. The white colour of the rump and the base of the primaries were visible only when the bird flew up, although latter was clearly visible in such occasions even from a long distance. Underwing-coverts were similar to the upper ones but a thin interrupted white line vent across them, being invisible from longer distances. Undertail-coverts were dirty yellow. The bill and the talons were black, the ceres and legs yellow.

The birds did not wear a ring nor did their plumage show any sign of artificial paint (two marked Steppe Eagles were released from the Repatriation Centre of Góréz prior to our observation). The birds did not call during the observation.

A total of 28 negatives were taken during our observation by *A. Baranyai*, of which three were published in *Túzok* (*Túzok* 1, p. 137: photos 105-106 and *Túzok* 3, p. 46: photo 33).

The place of the observation was a 200-ha-large foxtail hayfield, scattered by trees and smaller windbreaks as well as by lined up hay rolls. The hayfield was bordered by pastures and a maize field wedged into it on one side. This was the only field being mowed yet and the crop fields were not yet harvested either. This might have been the reason why such a rich bird life concentrated on the freshly harvested grassland. Besides the two Steppe

Eagles, a Night Heron (*Nycticorax nycticorax*), five Grey Herons (*Ardea cinerea*), three Black Storks (*Ciconia nigra*), two White Storks (*Ciconia ciconia*), two Short-toed Eagles (*Circus gallicus*), three Marsh Harriers (*Circus aeruginosus*), three Buzzards (*Buteo buteo*), twenty Kestrels (*Falco tinnunculus*), five Red-footed Falcons (*Falco vespertinus*), four Partridges (*Perdix perdix*), a Pheasant (*Phasianus colchicus*), sixty Lapwings (*Vanellus vanellus*), three Yellow-legged Gulls (*Larus cachinnans*) and 250 Starlings (*Sturnus vulgaris*).

On July 6 we saw together with *Balázs Forgách* and *Imre Tóth* the two eagles again 4 kilometres north-east from the previous location as they were gliding upwards. Despite of the long distance – 500 metres – the wide wings and tail as well as the contrast between the pale brown body feathers and dark remiges were clearly visible. It is presumed that the eagles stayed in the area for another three weeks since on July 27 *Tibor Gyöngyösi* wildlife ranger saw two pale raptors well exceeding the size of a Buzzard. This latter location was 6 kilometres apart from the previous point, and the birds were seen sitting on a locust tree of an old farmyard.

This was the tenth accepted record of Steppe Eagle to Hungary (*MME Nomenclator Bizottság, 1998*).

References

MME Nomenclator Bizottság (1998): Az MME Nomenclator Bizottság 1996. évi jelentése a Magyarországon ritka madárfajok előfordulásáról. *Tízok* 3(2), p. 41–52.

László Kotymán & Antal Baranyai

Data to the Mallophaga-infection of Sakers (*Falco cherrug*)

Only few records on the infection of Sakers (*Falco cherrug*) with Mallophaga mites exists in the literature. My observations give further evidence of some already described data (*Rékási, 1987*) and point out the phenomenon of so-called “fugitives” which may cause confusion on the host range of collected mites.

My studies were carried out on the Repatriation Centre of Hortobágy National Park. Góréstanya. On April 23, 1998 I collected a specimen of *Colpocephalum zebrae* from the underwing region of a Saker that had been brought in for treatment of a sole ulcer. This mite species is a typical parasite of White Storks (*Ciconia ciconia*) and it got onto the falcon obviously from the surgery table since a stork had been treated on it just beforehand. The source of contamination could be traced back undoubtedly but similar cases make scientific validity of collected mites from treated birds often questionable. Such cases could occur between different species even if kept at a distance (in neighbouring voliers e.g.) or transported together.

On July 16, 1998 two young females were sent to the repatriation centre due to electrocution accidents and I collected adult specimens of *Degeeriella rufa* that had been

already described by *Rékási* for Sakers. The same species was identified from the material collected from a juvenile found by *Róbert Kiss* on July 9, 1998.

Irodalom

Rékási, J. (1987): Adatok a kerecsensólyom (*Falco cherrug*) és a daru (*Grus grus*) tolltetű- (Mallophaga) fertőzöttségéhez *Aquila* **93–94**, p. 309.

Szabolcs Solt

Baillon's Crake (*Porzana pusilla*) near Somogyfajsz (Southern Hungary)

The Baillon's Crake is a scarce breeder in Hungary and only Sárrét (Fejér county) and the Hortobágy count as regular nesting grounds with occasional breeding records in the Kiskunság (*Kovács, 1998*). The estimated population in Hungary is between 30-50 pairs (*Magyar et al., 1998*). We are not aware of any previous record of Baillon's Crake from Somogy county. Two calling males were heard by *Tibor Tömösváry* in the Somogyfajsz marsh on the night of June 29, 1999. On July 1, *T. Tömösváry, L. Fenyősi* and *Z. Horváth* heard three Baillon's Crakes and also two Little Crakes (*Porzana parva*). A total of four males were detected also on July 5 (by *T. Tömösváry, K. Roth* and *L. Viszló*). The vegetation of the ca. 5-6 hectare large marsh is characterised by sedge, common bulrush and great reedmace. In the marshes that evolved on a formerly dry and weedy area as a result of habitat reconstruction works in 1995, Little Grebe (*Tachybaptus ruficollis*), Mallard (*Anas platyrhynchos*), Garganey (*Anas querquedula*), Ferruginous Duck (*Aythya nyroca*), Coot (*Fulica atra*), Moorhen (*Gallinula chloropus*), Little Crake (*Porzana parva*) and Water Rail (*Rallus aquaticus*) nest. Our observation of calling Baillon's Crakes indicate the nesting of this species as well.

References

- Kovács G. (1998):* Törpe vízicsibe. In: *Haraszthy L. (szerk.):* Magyarország madarai. Mezőgazda Kiadó, Budapest, 441 p.
- Magyar G., Hadarics T., Waliczky Z., Schmidt A., Nagy T. & Bankovics A. (1998):* Nomenclator avium Hungariae. An annotated list of the birds of Hungary. Madártani Intézet, Budapest, 202 p.

Tibor Tömösváry, László Fenyősi & Zoltán Horváth

Changes in the distribution of nesting sites and population size of Aquatic Warbler (*Acrocephalus paludicola*) on the Hortobágy in 1999

As a consequence of an extraordinarily high emergency inundation of the southern Hortobágy region that was ordered by water management authorities to prevent the flood of inhabited areas in the region, the vegetation and nesting conditions of several habitats underwent considerable changes in the region. Its effects on the population of several species were discussed in detail (Kovács, 2000), but it seems practical to give a detailed overview of the census of the strictly protected Aquatic Warbler separately since it breeds in Hungary only on the Hortobágy. An estimated 80-90% of the previously known breeding sites of Aquatic Warblers were flooded in 1999 with such a high water that none of the birds of this species occupied their former breeding territory.

The situation of the Hortobágy Aquatic Warbler population seemed to be alarming until its new breeding sites were discovered on the non-inundated pusztas nearby or farther afield. The search and the census carried out between early May till late July showed that the record high number of 637 singing males of 1998 practically remained constant for this year as well.

It was intriguing to see that birds gradually re-occupied the boggy habitats (bombing range, Kunmadaras) for second breeding as they were becoming accessible by the gradually diminishing water level after mid summer. It projected the relevance of further studies to be started in the forthcoming year on the process of re-occupation of former breeding sites around Kunkápolnási-mocsár. No less interesting is the question whether they would return to the new breeding sites occupied in 1999, and if yes, will there be an expansion in size and area of the breeding population.

In the following, the results of the 1999 survey are discussed, with emphasis on characterisation of previously unknown nesting sites which have not been mentioned in previous communications dealing with Hungarian Aquatic Warblers (Kovács, 1994; Kovács & Végvári, 1999).

Angyalháza: The first breeding record originated from 1989 in northern part of Szoboszló-Nagyrét. Nevertheless, no nesting was observed in the subsequent 9 years. Only previously unoccupied sites were found here this year.

Borzas: It occurred for the first time on this puszta in 1982, initially on the eastern side of Kunkápolnási-mocsár (Zádor-lapos, Nagy-Téjfeles); later on Sósút-telek and Kókonya. It has been nesting on the bombing range (its greater part is located in Borzas) since 1995. The birds were present on almost every former nesting site of Borzas in 1999, but new sites were also occupied in unexpectedly high numbers (Bökönyi-, Cseke-, Eperjeshalmi-földek and the environs of Égett-halom). When adding up the data one can conclude that more than 80% of the population concentrated on Borzas!

Ecseszug: The species nested here in 1986 for the first time, on the northern part of the puszta inside the boundaries of the National Park (Kovács, 1994). This puszta was flooded with high water in 1999 so the birds were pushed to southern dry parts of this puszta.

Kunmadarasi-puszta: The best known and most densely populated former nesting sites, which are wedged between the stretches of Kunkápolnási-mocsár, were deserted due to the exceptionally high water. Singing males were detected only during the second breeding period in July, when the water started to withdraw from some of the marginal wet meadows of the area.

Nagyiváni-pusztá: There was no nesting in the southern parts that stretch into the Kunkápolnási-mocsár. Nevertheless, males were already singing very early, from 28 April on, at the northern part (Labodás and Rossz-ér) of its range here that had been discovered in 1991. Singing males first showed up in Mérges-ér and on the edge of Kismező in July. Bogázzó-fertő was a completely new nesting site. Singing activity remained exceptionally late in Nagyiván-pusztá this year: the last singing male was heard on 2 August (males usually finish singing around the 20 July).

Ökörföld: It has been a known breeding site of Aquatic Warbler since 1992 (Kovács, 1994).

Pentezug: no former breeding record was known for this pusztá even though several suitable meadows exist on it. Since no mowing has taken place here since 1998, a considerable expansion is expected in the future.

Szelencés: No record of Aquatic Warbler is known from the breeding season on this pusztá.

Zám: It occurred in 1982 for the first time on this pusztá in the boggy areas of Kenderátó-fok (Kovács, 1982). Different sites were occupied in 1999.

According to the above-mentioned data, in total 646-676 singing males were counted (vide p. 166 for population data of the individual sites).

We would like to thank the following persons who participated in the observations and counting: *Mihály Budai, Zoltán Bugán, Róbert Horváth, István Kapocsi, Gergely Kovács* and *Csaba Pásti*.

References

- Kovács, G. (1982): A esíkosfejű nádiposzáta (*Acrocephalus paludicola*) terjeszkedése a Hortobágyon. *Mad. Táj.* 1982/4. p. 277–280.
- Kovács, G. (1984): A esíkosfejű nádiposzáta (*Acrocephalus paludicola*) állomány-gyarapodása és terjeszkedése a Hortobágyon az 1977–1994. közötti időszakban. *Aquila*. 101. p.133–143.
- Kovács, G. (2000): Az 1999-es vészártározó ársztás hatása a Hortobágy déli pusztáinak madárvilágára. *Aquila* 105–106. 143–156.
- Kovács, G. & Végvári, Zs. (1999): Population size and habitat of the Aquatic Warbler (*Acrocephalus paludicola*) in Hungary. *Die Vogelwelt*. 120. p.121–125.

Dr. Gábor Kovács, Sándor Konyhás & Zsolt Végvári

Data on breeding biology of Red-backed Shrike (*Lanius collurio*)

In this paper the data of a five-year-long study between 1992 and 1996 on the breeding biology of Red-backed Shrike in Borsod-Abaúj-Zemplén county is presented. Our study was started in 1987 and the results of the first period were already published (Vizslán & Vizslán, 1992). In total, 196 nests of Red-backed Shrike have been found and analyzed consecutively.

Nests were found on 21 different plant species so far of which the most frequent two were the wild rose (*Rosa canina*) with 104 nests (53%) and blackthorn (*Prunus spinosa*) in 38 cases (19%).

The nest height measured from the ground varied as follows (based on 196 nests): under 1 meter 63 nests (32%), between 1 and 2 meters 113 nests (58%), over 2 meters 20 nests (10%). The average height of nests was 1.3 meter, the lowest nest was found at 0.25 m, the highest at a height of 4.5 m.

The clutch sizes, based on data of 139 nests, were as follows: 7 eggs in 10 nests (7%), 6 eggs in 60 nests (43%), 5 eggs in 56 nests (40.5%) and 4 eggs in 13 nests (9.5%). This data refer to first clutch. The size of the replacement clutch varied between 3 and 5 eggs, however, a nest with 6 eggs was found on June 20, 1995 where the first brood was destroyed after hatching.

In this five-year period no second brood was recorded (contra *Horváth, 1958*), only replacement nests were found in the period given by *Horváth*. Only a few pairs attempted replacements twice for lost clutch.

When comparing the number of fledged juveniles to the total number of eggs laid, an average mortality of 50-70% was detected. The only exception was 1993, when 33% mortality was recorded.

Timing of breeding varied substantially pair by pair. The earliest female incubating her eggs was found on May 8. In order to avoid disturbance to the nest, the clutch size was not checked. The latest complete clutches were observed between June 15–20.

We concluded from our observations that those second-year females with known hatching time began to nest at a time similar to that of the clutch they originated from. This was particularly typical for birds that had hatched early during the breeding period.

References

- Horváth, L. (1958):* Laniidae – Gébicsfélék. In: Székessy, V. (ed.): Magyarország Állatvilága XXI. Aves. Akadémiai Kiadó, Budapest, p. 89–93.
- Vizslán, T. & Vizslán T-né (1992):* Megfigyelések a tövisszűrő gébics (*Lanius collurio*) életéből. *Calandrella*. 6(1), p. 39–48.

Tibor Vizslán & Beáta Pingitzer